

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-70>

УДК 657.6

СИСТЕМА ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

ACCOUNTING SYSTEM AS A DETERMINANT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Овчарова Наталія Вікторівнакандидат економічних наук, старший викладач,
Сумський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8362-3283>**Ovcharova Nataliia**
Sumy State University

Стаття присвячена актуальним питанням формування обліково-інформаційного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. Доведено, що розвиток концепції стійкого розвитку потребує врахування нових факторів стабільного функціонування суб'єктів господарювання в поточній та довгостроковій перспективі. При цьому на кожному шаблі розвитку виникає потреба формування інформаційної бази яка б спиралася на відповідну нормативну базу, враховувала внутрішні та зовнішні запити та особливості розвитку галузі. В статті проаналізовано особливості формування облікового забезпечення сільськогосподарської галузі, його слабкі та сильні сторони в контексті розвитку концепції сталого розвитку. Сформована система обліково-забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: облік, обліково-аналітичне забезпечення, сталий розвиток, управління, сільськогосподарські підприємства.

In the conditions of deepening market relations, there is a need for the formation of a well-founded system of accounting and analytical support, which is an important tool for assessing the economic efficiency of agricultural production and the entire management system. Therefore, there is a need to improve the technology of its formation, define new accounting objects, make corrections to the generation of traditional information arrays, and significantly increase the efficiency of accounting and analysis. This modification is due not only to new challenges faced by business entities. Currently, the issue of the organization of accounting support is being updated, the use of which will enable interested persons with the help of relevant data to timely identify probable problems and optimal options for solving them, which are based on this accounting information. Therefore, the purpose of the article is to study organizational aspects and methodological approaches to the formation of the accounting support system as determinants of the sustainable development of agricultural enterprises. Approaches to determining the components of accounting and analytical support are analyzed. It has been proven that the development of the concept of sustainable development requires considering new factors of the stable functioning of economic entities in the current and long-term perspective. At the same time, at each stage of development, there is a need to create an information base that would be based on the relevant regulatory framework and consider internal and external requests and specifics of the development of the industry. The article analyzes the peculiarities of the formation of agricultural accounting support, its weaknesses, and strengths in the context of the development of the concept of sustainable development. The former model of accounting and assurance of sustainable development of agricultural enterprises is based on a systematic approach, considering that accounting assurance is closely correlated with elements of analysis and control, covers the system of inquiries, the influence of the environment, and with appropriate assurance, is directed to the formation of information flows in terms of key types of capital for the development of the enterprise.

Keywords: accounting, accounting and analytical support, sustainable development, management, agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Імплементация концепції сталого розвитку в аграрній сфері обумовлює необхідність вдосконалення організації облікового забезпечення з метою накопичення релевантної фінансової та нефінансової інформації, яка б враховувала взаємозв'язки між стратегічними, управлінськими, операційними, фінансовими, соціальними, екологічними та іншими нефінансовими аспектами бізнесу та надавала б можливість керувати перспективами та ризиками діяльності. Нові інформаційні виклики обумовлюють потребу подальшого вдосконалення технології їх покриття, в частині визначення нових об'єктів обліку, внесення коректив до генерування традиційних інформаційних масивів та істотного підвищення оперативності обліку. Найбільші аграрні компанії використовують окремі інструменти та формати нефінансової звітності в частині корпоративної соціальної відповідальності та сталого розвитку. Найпоширеніша практика надання інформації про сталий розвиток це розміщення інформації на сайтах в більш довільній формі. Більшість суб'єктів, через відсутність прямих вимог, неврахування переваг інструментів нефінансової звітності для подальшого розвитку не звітують щодо сталого розвитку. Обмеженість та різновекторність інструментів, зокрема в частині використання стандартів та форм звітності, обумовлюється існуючими проблемами в системі обліково-інформаційного забезпечення суб'єктів господарювання аграрної сфери.

Зростання запитів та розширення джерел інформаційних потоків, поява нових напрямків обліку та розширення переліку їх об'єктів вимагає удосконалення методології обліково-аналітичного забезпечення для подальшого генерування інформаційних ресурсів необхідних при прийнятті оперативних і стратегічних управлінських рішень в частині розширення напрямів обліку, аналізу та контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, формування обліково-аналітичного забезпечення широко представлена в дослідженнях вчених. Серед українських учених які досліджували питання обліково-аналітичного забезпечення варто виділити: М. Білик, В. Бабич, О. Будько, С. Василішин, Н. Краснікова, К. Нагірська, Л. Рябенко, О. Сокіл. Питання сталого розвитку сільськогосподарських підприємств розглядали З. Герасимів, О. Михайленко, О. Славкова, О. Фраєр та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість праць, можна зауважити, що більшість з них спрямовані на вивчення питань сталого розвитку або бухгалтерського обліку у сфері сільського господарства. У той же час бракує міждисциплінарних досліджень. Актуалізація таких наробок зростає враховуючи глобальні виклики та зростаючі потреби до формування якісного обліково-аналітичного забезпечення для ефективного управління діяльністю агрофірм.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження організаційно-методичних засад системи облікового забезпечення як вагомого важеля сталого розвитку сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обліково-інформаційне забезпечення сталого розвитку формується під впливом багатьох факторів та має відповідні галузеві особливості. Діяльність підприємств сільськогосподарської галузі має цілий ряд відмінностей, які відрізняються від інших галузей своїм ресурсним та товарним різноманіттям, засобами виробництва, об'єктами обліку, впливом географічних та кліматичних умов, від яких залежить прибутковість та функціонування організацій. Особливості визначають також управлінські запити та порядок організації і ведення обліку спрямованого на формування обліково-інформаційного забезпечення (рис. 1).

Визначені особливості обліково-інформаційне забезпечення аграрних підприємств реалізуються через систему нормативно-правового регулювання галузі та в подальшому виявляються через систему первинних документів, аналітичних звітів та форм фінансової, податкової та статистичної звітності, які є джерелами формування інформаційних ресурсів.

Перевагами аграрних підприємств є спеціалізований комплекс первинних документів та облікових реєстрів, часткове відображення екологічної діяльності через статистичну та податкову звітність. В той же час, через інформаційну обмеженість існуючих форм звітності, неможливість врахування всіх факторів та напрямів обліку, інформаційні запити стекхолдерів покриваються розрізнено або взагалі не задовольняються.

Враховуючи підходи до структуризації обліку, формування інформаційних потоків суб'єкт господарювання здійснює в межах фінансового, управлінського, податкового, статистичного обліку.

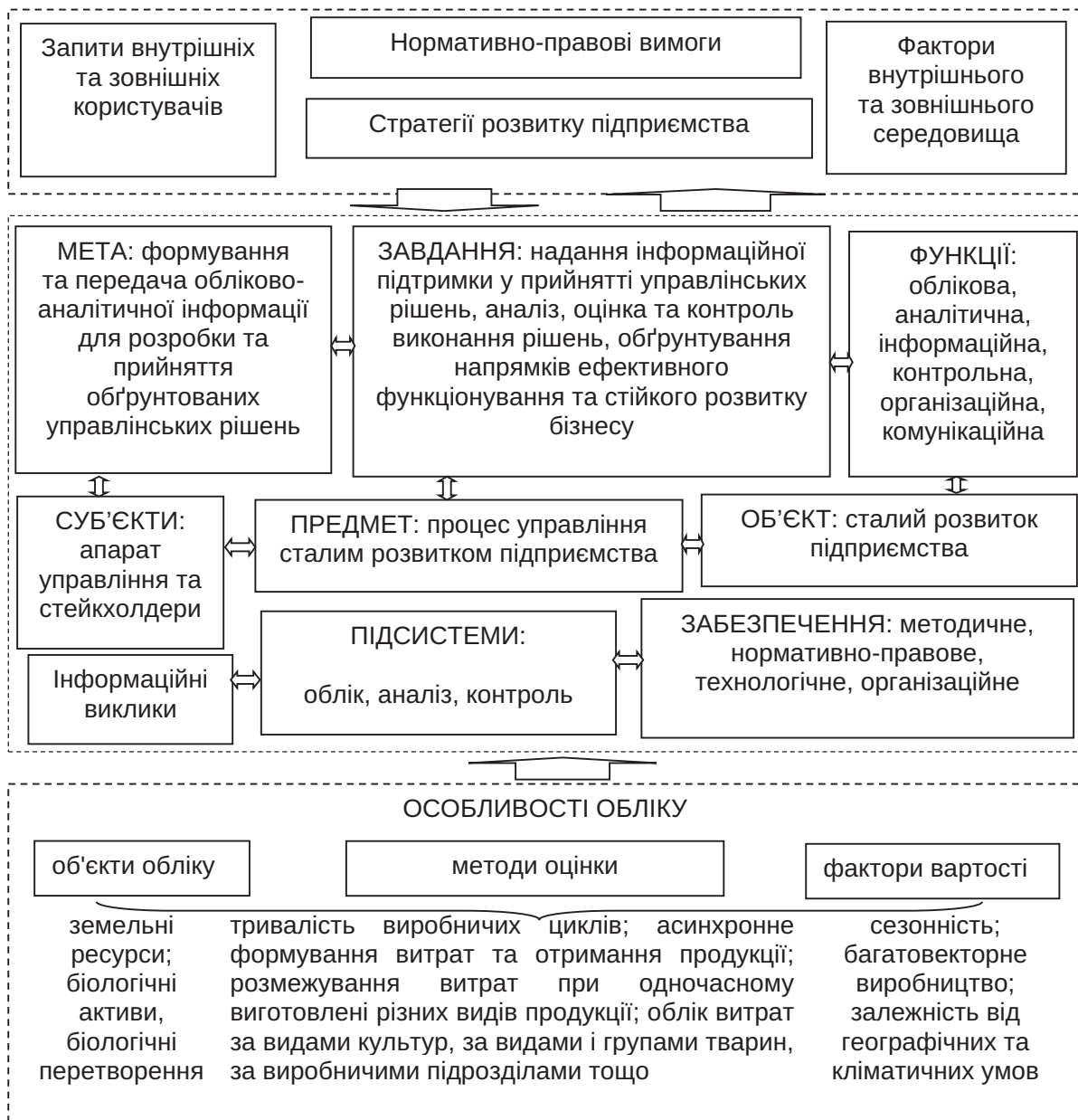

Рис. 1. Особливості формування системи обліково-інформаційного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарській галузі

Джерело: сформовано автором

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

Основний обсяг економічної інформації зацікавлені особи отримують з фінансової звітності. Відомості щодо екологічних показників в діяльності підприємств та впровадження природоохоронних заходів можна знайти у трьох формах фінансової звітності: баланс, звіт про фінансові результати та примітки до річної фінансової звітності. Однак звітні показники фінансового обліку не дають змоги повністю відобразити виробничі перспективи, ресурсний потенціал та фінансові можливості, адже вони містять інформацію

про результати діяльності підприємства на конкретну дату.

Інформаційний базис для потреб управління формують також дані управлінського, статистичного та податкового обліку. Зокрема, в податковій декларації та розрахунках до неї відображаються суми нарахованого екологічного податку за викиди, скиди та розміщення відходів у довкіллі.

Дещо детальніше про свій вплив на навколишнє середовище сільськогосподарські підприємства розкривають, заповнюючи форми

статистичної звітності «Звіт про витрати на охорону навколишнього природного середовища», «Утворення та поводження з відходами за 20__р.», «Звіт про викиди забруднюючих речовин і парникових газів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів», Звіт про використання добрив і пестицидів».

Недоліком сучасної системи звітування є те, що показники діяльності містяться в різних формах звітності, що спричиняє додаткові витрати часу та незручності в систематизації даних для комплексного їх опрацювання. Тому виникає необхідність в формуванні єдиного документу, який відображав не лише економічні показники, а й містив нефінансові відомості щодо функціонування сільськогосподарських підприємств в соціальному та екологічному аспектах. Наразі формувати Звіт про управління, який в Україні є аналогом нефінансової звітності, що висвітлює інформацію не лише про результати діяльності організації, а й про його стратегії, цілі, ризики та можливості, мають лише середні та великі підприємства. Але поруч з цим саме подання Звіту остаточно не регламентується.

Отже концепція сталого розвитку надає нові цінності інформаційному базису та висуває нові вимоги до забезпеченості менеджменту суб'єктів господарювання якісними та потрібними даними. Тому актуалізується питання побудови ефективно нового облікового забезпечення управління стійким розвитком підприємства, за рахунок удосконалення його організації, методології та технології. У зв'язку з цим відбувається трансформація інформаційних систем, в результаті якої формуються нові напрями бухгалтерського обліку, які беруть участь в управлінських процесах та орієнтовані на забезпечення актуальною та потрібною інформацією зацікавлених осіб.

Досить актуальним в системі формування обліково-інформаційного забезпечення стійкого розвитку є ведення екологічного обліку направлено на надання якісної релевантної інформації про обсяги та економічні наслідки екологічної діяльності зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття ефективних рішень. Питання врахування екологічного обліку на сільськогосподарських підприємствах є важливим зважаючи на біологічну складову їх економічного процесу та соціальна значимість сільськогосподарської продукції.

При цьому об'єктами екологічного обліку в системі фінансового та управлінського обліку виступають:

– екологічні зобов'язання – можуть розглядатися як реальні або потенційні чи умовно-майбутні та виникають в ході основної діяльності (плата за використання природних ресурсів), порушення норм екологічного законодавства, які тягнуть за собою компенсацію завданої шкоди, виплату штрафів тощо або в результаті добровільних дій підприємства направлених на усунення негативних впливів на навколишнє природне середовище;

– екологічні витрати – пов'язані з екологічної діяльності та включають витрати на охорону навколишнього природного середовища, науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування, за забруднення навколишнього середовища, погашення екологічних зобов'язань тощо.

Зважаючи на широкий спектр об'єктів екологічного обліку і їх вагому роль в діяльності сільськогосподарських підприємств важливо приділити увагу формуванню цілісної системи збору, обробки та передачі інформації не лише для управлінського персоналу, з метою оцінки конкурентних позицій та пошуку способів їх підвищення, а й для зацікавлених користувачів, з метою задоволення їх запитів щодо основних аспектів сталого розвитку бізнесу.

Зміна концептуальних засад подальшого розвитку суб'єктів господарювання аграрного сектору обумовлює необхідність вдосконалення організації обліково-аналітичного забезпечення з метою накопичення релевантної фінансової та нефінансової інформації, яка б враховувала взаємозв'язки між стратегічними, управлінськими, операційними, фінансовими, соціальними, екологічними та іншими нефінансовими аспектами їх діяльності та давала б можливість керувати можливостями, перспективами та ризиками підприємства.

Особливо актуальною є переорієнтація суб'єктів господарювання на ведення відповідальної, прозорої та ефективної діяльності, адже досягнення цілей сталого розвитку сприятиме досягненню рівноваги між економікою, соціумом та природним середовищем.

У зв'язку з розширенням джерел інформаційних потоків вимагається удосконалення методології обліку для опрацювання значного масиву відомостей та формування необхідних показників. В процесі інтеграції суб'єкти господарювання, які прагнуть до стабільного функціонування та реалізують цілі сталого розвитку мають відображати у звітності виробничий, фінансовий, природний, соці-

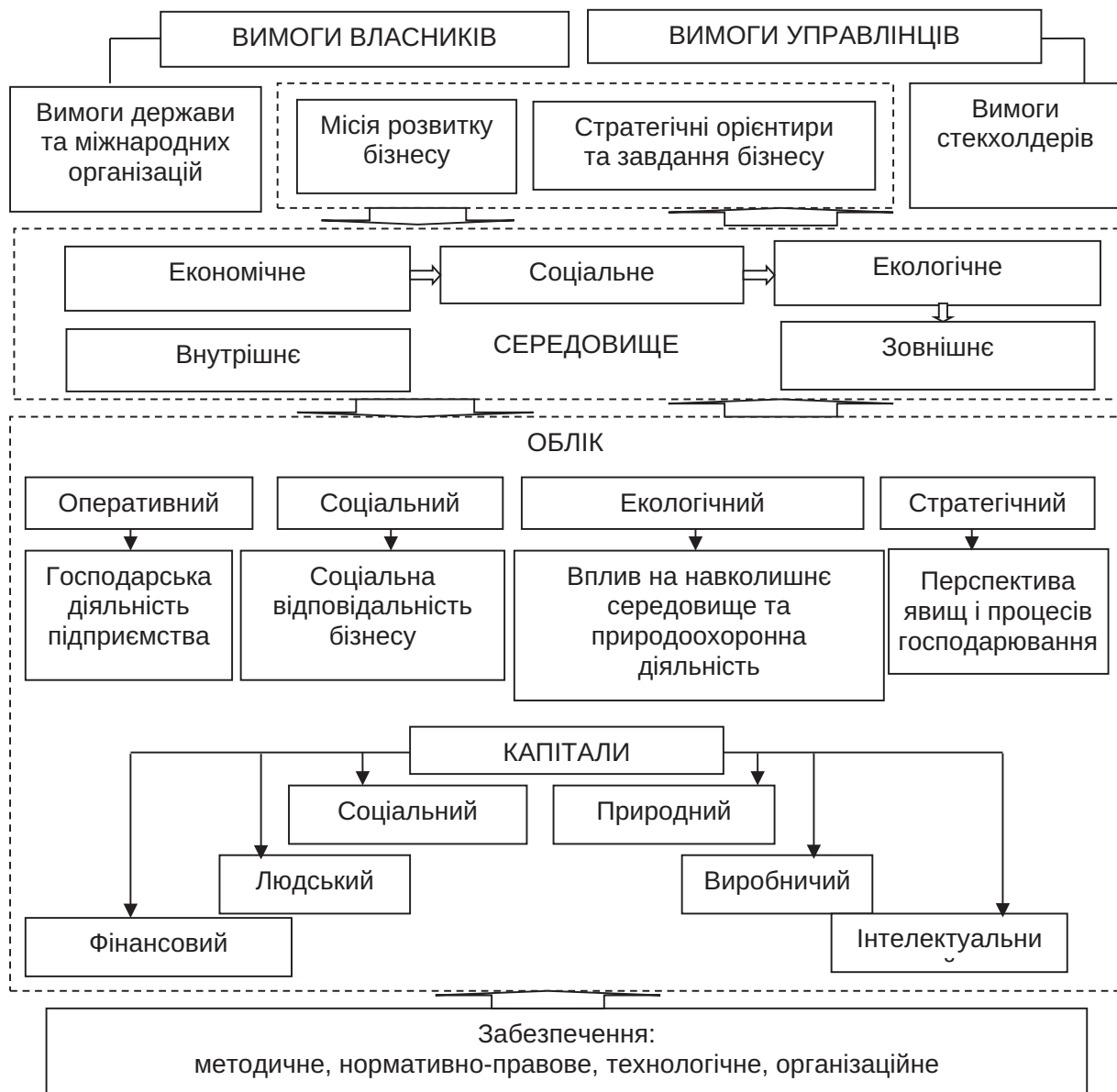

Рис. 2. Система обліково-інформаційного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств

Джерело: сформовано автором

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

альний, людський та інтелектуальний капітал, які створюють можливість оцінити його теперішню та майбутню вартість (рис. 2).

Висновки. Обґрунтовані особливості системи обліково-інформаційного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарській галузі сприятимуть підвищенню ефективності управління сталим розвитком та базуються на врахуванні запитів внутрішніх та зовнішніх користувачів інформації в частині розкриття даних про виробничий, фінансовий, природний, соціальний, людський та інтелектуальний капітал для оцінки теперішню та майбутню вартості бізнесу. Використання

запропонованої системи дозволяє перефокусувати акценти на інформаційне забезпечення щодо даних про екологічну ефективність господарювання та надасть можливість сформувати уявлення про конкурентні позиції аграрних товаровиробників. Перспективи подальшого розвитку полягають у подальшій зміні орієнтирів та принципів щодо особливостей формування облікового забезпечення в розрізі видів капіталів, напрямів обліку, інтеграції новітніх технологій та їх адаптації, що дозволило б більш раціональніше керувати бізнес-процесами відповідно до вимог концепції сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білик М. Д., Бабич В. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовими результатами діяльності підприємств. *Бізнес Інформ*. 2015. № 4. С. 205–213.
2. Будько О. В. Обліково-аналітична інформація в системі інформаційного забезпечення сталого розвитку. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 3. С. 252–257.
3. Василюшин С. І. Модифікація принципів обліково-аналітичного забезпечення як домінанта управління економічною безпекою аграрних підприємств. *Бізнес Інформ*. 2020. Вип. 6. С. 219–226.
4. Герасимів З. М. Сталий розвиток сільського господарства. *Агросвіт*. 2016. № 9. С. 16–19
5. Краснікова Н. Г. Шляхи вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення діяльності комунальних некомерційних підприємств охорони здоров'я. *Бізнес Інформ*. 2020. № 9. С. 212–218.
6. Михайленко О. Г. Сталий розвиток сільського господарства: теоретичні аспекти. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2015. Т. 23. Вип. 7. С. 48–57.
7. Нагірська К. Є. Обліково-аналітичне забезпечення вибору стратегії підприємства: систематизація наукових поглядів. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*. 2015. № 12. С. 206–215.
8. Рябенко Л. М. Особливості обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління сільськогосподарськими підприємствами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 12. С. 207–212.
9. Славкова О. П., Соколов М. О. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та сталий розвиток сільських територій. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 5. С. 40–44.
10. Сокіл О. Г. Методологія наскрізного контролю обліково-аналітичних процесів сталого розвитку аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2018. № 7. С. 18–25.

REFERENCES:

1. Bilyk M. D. and Babich V. V. (2015). Oblikovo-analytychne zabezpechennia upravlinnia finansovymy rezul'tatamy diial'nosti pidpriemstv [Accounting and analytical support for managing financial results of enterprises]. *Biznes Inform*, vol. 4, pp. 205–213. (in Ukrainian)
2. Budko, O. V. (2019) Oblikovo-analytychna informatsiia v systemi informatsiinoho zabezpechennia staloho rozvytku [Accounting and analytical information in the system of information support for sustainable development]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, vol. 3, 252–257. (in Ukrainian)
3. Vasylyshyn S. I. (2020) Modyfikatsiia pryntsypiv oblikovo-analytychnoho zabezpechennia yak dominanta upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu ahrarnykh pidpriemstv [Modification of the principles of accounting and analytical provision as a dominant of the economic security management of agrarian enterprises]. *Biznes Inform*, vol. 6, pp. 219–226.
4. Herasymiv Z. M. (2016) Stalyi rozvytok silskoho hospodarstva [Sustainable development of agriculture]. *Ahrosvit*. vol. 9, pp. 16–19 (in Ukrainian)
5. Krasnikova, N. H. (2020). Shliakhy vdoskonalennia oblikovo-analytychnoho zabezpechennia diialnosti komunalnykh nekomertsiiynykh pidpriemstv okhorony zdorovia [Ways to improve the accounting and analytical support of municipal non-profit health care enterprises]. *Biznes Inform*, vol. 9, pp. 212–218. (in Ukrainian)
6. Mykhailenko O. H. (2015) Stalyi rozvytok silskoho hospodarstva: teoretychni aspekty. [Sustainable development of agriculture: theoretical aspects.]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny*. T. 23, vol. 7, pp. 48–57. (in Ukrainian)
7. Nahirska, K. Ie. (2015) Oblikovo-analytychne zabezpechennia vyboru stratehii pidpriemstva: systematyzatsiia naukovykh pohliadiv [Accounting and analytical support for the choice of enterprise strategy: systematization of scientific views]. *Ekonomichni nauky. Serii: «Oblik i finansy»*, vol. 12, pp. 206–215. (in Ukrainian)
8. Riabenko, L. M. (2015) Osoblyvosti oblikovo-analytychnoho zabezpechennia stratehichnoho upravlinnia sil'skohospodarskymy pidpriemstvamy [Features of accounting and analytical support of strategic management of agricultural enterprises]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 12, pp. 207–212. (in Ukrainian)
9. Slavkova O. P., Sokolov M. O. (2018) Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti silskohospodarskykh pidpriemstv ta stalyi rozvytok silskykh terytorii. [Improving the competitiveness of agricultural enterprises and sustainable development of rural areas]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, vol. 5, pp. 40–44. (in Ukrainian)
10. Sokil O. H. (2018). Metodolohiia naskriznoho kontroliu oblikovo-analytychnykh protsesiv staloho rozvytku ahrarnykh pidpriemstv [Methodology of end-to-end control of accounting and analytical processes of sustainable development of agricultural enterprises]. *Ahrosvit*, vol. 7, pp. 18–25. (in Ukrainian)